

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 651 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'aniyoz qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормакматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurt qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi.....	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farxod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
AQSH tajribasiga ko'ra eksportni iqtisodiy o'sishga tasiri	299
D.E.Qarshiev	
Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati	304
Berdibekov A.	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv molianing ahamiyati.....	308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises.....	313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna	
Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari	317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna	
Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish	322
Nurmuhammadxon Oppoqxonov	
Kichik va o'rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag'allikni kamaytirishdagi ahamiyati.....	327
Djamalov Xasan Numanjanovich	
Qoraqalpog'iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash.....	335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O'zbekiston turizm sektorida tog' turizmining ulushi.....	343
Alimov Abduvakil Komil o'g'li	
O'zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi.....	348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati.....	354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash	358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna	
O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari.....	362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva	
Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	367
Bobomurotova Manzura Panji qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog'ozlar bozori o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar	372
Berdaliyev Javohir Jahongir o'g'li	
Farg'ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili	379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»	389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth.....	392
Naubetova Ziyada Niyet kizi	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarining hisobi.....	397
Kuliboev Azamat Shonazarovich	
Jahon sug'urta amaliyotining O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'siri	402
Kuvatova Dinara Anvarovna	
Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta'sir mexanizmlari	406
Abdullayev Zoxid Xolxo'jayevich	
Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo'llash xususiyatlari.....	411
Saginbaev Sultanbek Turdibay o'g'li, Sultamuratov Qallibek	
The function and value of commercial banks in fostering capital market growth	416
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Raqamli texnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati	427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li	
Germaniyaning deutsche banki va buyuk britaniyaning barclays banki xizmatlar amaliyoti va uni o'zbekiston bank tizimi faoliyatiga qo'llash yo'llari	432
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan.....	439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
Mamlaktimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati	444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	462
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so'nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati	467
Bahodirova Mohigul	
Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises.....	472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich	
Bandlik va ayollar tadbirkorligi	477
Ibodullayeva M.S.	

Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash.....	482
A'zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir	
Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta'siri.....	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Aholini ish bilan ta'minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish.....	492
Noiba Qodirova Maxmud qizi	
Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish	497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites	501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi	
Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish.....	509
Salohiddinov Jaloliddin	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	516
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
O'zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlar orqali kapital yig'ish strategiyalari	520
Dilnozaxon Muxitdinova	
Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlilikni boshqarish strategiyalari	527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna	
O'zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari.....	532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli	
Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management	536
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish.....	540
Umarchodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobi va auditini takomillashtirish.....	548
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li	
Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyotning real sektori korxonalariga kreditlar bo'yicha foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishda markaziy banklarning qayta moliyalash stavkalarining rolini tahlil qilish	553
Jabbarov Eliboy, Abdullayeva Charos Abdullo qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashda innovatsiyalarning roli va iqtisodiy samaradorligi	558
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish orqali chiqindilarni boshqarish muammosini bartaraf etish yo'llari.....	563
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li, Hamrokulov Ulug'bek Abdurahmatovich	
Korxonani samarali boshqarishni ta'minlash strategiyalari	567
D.Mutalova	
Masofaviy ta'lim platformalarining qiyosiy tahlili va funksional xususiyatlari.....	571
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Raqamli iqtisodiyotning jamiyat hayotiga ta'siri.....	577
Aripova Ziyoda Xayrullayevna, Nurmuxamedova Tursunoy Usmonovna	
Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	581
Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich	
Ipak yo'lining tarixiy madaniy merosi va hunarmandchiligi: dolzarb muammolar va tadqiqot istiqbollari	584
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	

Eksport faoliyatini rag'batlantirishda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning roli.....	589
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich	
Elektron pul evolyutsiyasi.....	595
Marpatov Mavlonxon Dadashevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida sanoat korxonalarining roli	600
Nasullayeva Yoqutoy Nasim qizi	
O'zbekistonda turizm marketingi va raqobatbardoshligini oshirish	606
Ikramova Nasiba Axmadovna	
Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	610
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li	
Jamiyatda imkoniyati cheklanganlarning bandligini ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari.....	615
Tilavova Munisa Maxmudovna	
Moliyaviy matematika vositalarining O'zbekiston kredit tizimidagi qo'llanilishi.....	620
Shamsiyeva Nigora Rafiq qizi	
Ecological sustainability in tourism: regional practices and global reflections.....	626
Sayyora Safaeva	
Quyi amudaryo mintaqasida turli darajadagi destinasiyalararo ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish asoslari va ularning o'ziga xos jihatlari.....	631
Doschanov Tangirbergen, Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
Fine dining restoranlarida marketing strategiyalarining shakllanishi va mijoz jalb qilishda ularning ahamiyati.....	641
Jumaniyazova Sarvinoz Mansur qizi	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini kontseptual asoslari va shartlari asoslari xususida.....	644
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	

SOLIQ TO'LOVCHILARNING MAJBURIYATLARI BAJARILISHINI KONTSEPTUAL ASOSLARI VA SHARTLARI ASOSLARI XUSUSIDA

Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: abdusherozov_13@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada davlat soliq siyosatini zamon talablari asosida moslashtirish sharoitida soliq to'lovchilarning majburiyatlarini bajarilishini ta'minlashning konseptual asoslari va zaruriy shart-sharoitlari tadqiq etilgan. Jahon amaliyoti tajribasi asosida samarali soliq ma'muriyatchiligi yondashuvlari ko'rib chiqilgan hamda O'zbekistonda soliq majburiyatlarining bajarilishi holati tahlil qilingan. Ularni baholash va takomillashtirish yo'nalishlari asosida muhim tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliq munosabatlari, soliqlar tizimi, soliq majburiyatlari, soliq majburiyatlarining bajarilishi, soliq majburiyatlarini bajarilishini ta'minlash, soliq majburiyatlarini bajarish natijalarini baholash, soliq qarzi, soliqlarning yig'iluvchanligi.

Abstract: This article examines the conceptual foundations and necessary conditions for ensuring the fulfillment of taxpayers' obligations in the context of adapting the state tax policy to modern requirements. Based on international best practices, the article analyzes effective approaches to tax administration and assesses the current situation in Uzbekistan regarding the implementation of tax obligations. Recommendations for improvement and evaluation methods are proposed.

Key words: tax relations, tax system, tax obligations, fulfillment of tax obligations, ensuring tax compliance, assessment of tax compliance outcomes, tax arrears, tax collection efficiency.

Аннотация: В статье исследуются концептуальные основы и условия обеспечения исполнения налоговых обязательств в условиях адаптации налоговой политики государства к современным требованиям. На основе международного опыта рассмотрены подходы к эффективному налоговому администрированию, проанализировано текущее состояние исполнения налоговых обязательств в Узбекистане. Разработаны рекомендации по оценке и совершенствованию этих процессов.

Ключевые слова: налоговые отношения, система налогов, налоговые обязательства, исполнение налоговых обязательств, обеспечение исполнения налоговых обязательств, оценка исполнения налоговых обязательств, налоговая задолженность, собираемость налогов.

KIRISH

Dunyoning taraqqiy etgan davlatlarida, hozirgi globallashtirish sharoitida, soliq yukini kamaytirish, soliq turlarini unifikatsiya qilish, soliq stavkalarini pasaytirish, shuningdek, soliqlarni to'lash va soliq hisobotlarini taqdim etishning elektron tizimini rivojlantirishda zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash, biznesni yuritish uchun qulay investitsion iqlim va ishbilarmonlik muhitini yaratish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mamlakatimiz mustaqillik yillarida soliq tizimi murakkab rivojlanish va taraqqiyot yo'lini bosib o'tdi. Bu boradagi islohotlar izchil takomillashib bormoqda. Jumladan, istiqbolning dastlabki yillarida mamlakatimizda soliq siyosati asosan davlat byudjeti taqchilligini kamaytirish va daromad qismini mustahkamlashga yo'naltirilib, korxonalar foydasiga yuqori stavkalarda soliq solish amaliyoti mavjud bo'lgan. Keyingi bosqichlardagi soliq islohotlari esa korxonalarni mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirishga rag'batlantirish, eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni kuchaytirishga qaratildi. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning moliyaviy asoslarini shakllantirishda samarali usullardan biri — bu soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini

ta'minlashdir. Jahon soliq amaliyoti va taraqqiy etgan davlatlarning boy tajribasi bilan taqqoslaganda, O'zbekiston Respublikasida zamonaviy talablarga javob beradigan soliq tizimi modernizatsiyasi va samarali soliq ma'muriyatchiligi shakllanishi endigina ilk bosqichlarini bosib o'tmoqda. Bunday tizim iqtisodiy taraqqiyot uchun muhim mexanizm bo'lib, soliq tizimidagi jadal islohotlar borishini va amaldagi soliq amaliyotidagi tizimli o'zgarishlarni real baholash muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. Bugungi kunda ko'plab munozaralarga sabab bo'layotgan soliq tizimi islohoti yo'nalishlaridan biri sifatida soliq to'lovchilarning majburiyatlarini bajarilishini ta'minlash maqsadida samarali soliq ma'muriyatchiligi faoliyatini tashkil etishga oid munosabatlarni chuqur o'rganish dolzarb ahamiyatga egadir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Moliya va soliq huquqi sohasidagi tadqiqotchilar "soliq majburiyati" tushunchasini va uning "soliq burchi" tushunchasidan farqini o'rganganlar [1].

Huquqiy lug'atda soliq majburiyati "soliq qonunchiligi aktida belgilangan holatlar mavjud bo'lganda, ma'lum bir soliq (yig'im) to'lash majburiyati" deb tariflanadi [2].

Ba'zi xorijiy davlatlarda (Germaniya, Avstriya va boshqalar) soliq munosabatlari "soliq majburiyati" tushunchasi orqali tartibga solinadi. Ushbu konsepsiya qo'shni davlatlar (Belarus, Tojikiston, Moldova va boshqalar) qonun hujjatlarida ham mustahkamlangan.

Masalan, Belarus Respublikasi Soliq kodeksining "Soliq majburiyati"ga bag'ishlangan 2-bo'limida ushbu tushuncha batafsil yoritilgan. Rossiya Soliq kodeksidan farqli ravishda "soliq va yig'implarni to'lash majburiyati" tushunchasi "soliq majburiyati" atamasi bilan almashtirilgan. 36-modda quyidagicha bayon etilgan: "Soliq majburiyati – to'lovchining (yoki boshqa majburiy shaxsning) soliq qonunchiligida belgilangan holatlar mavjud bo'lganda, ma'lum bir soliq, yig'im (boj) to'lash majburiyatidir." Xuddi shu qoidalar, hattoki formulalar Rossiya Federatsiyasi Soliq kodeksining 44-moddasida ham mavjud bo'lib, u soliq majburiyatining yuzaga kelishi, o'zgarishi va tugashi asoslari, shuningdek, uning bajarilish tartibi va shartlariga nisbatan qo'llaniladi.

Tojikiston Respublikasi Soliq kodeksining 7-bobi "Soliq majburiyati" deb nomlangan va 78-moddada quyidagicha tarif berilgan: "Soliq majburiyati – ushbu Kodeks yoki boshqa soliq qonunchiligi aktida belgilanganidek, soliq to'lovchining ma'lum bir soliqni, shuningdek hisoblangan jarimalar va foizlarni byudjetga to'lash majburiyatidir."

Moldova Respublikasi Soliq kodeksining 5-bobi "Soliq majburiyati" deb nomlangan. 169–180-moddalarda ushbu tushuncha aniq berilmagan bo'lsa-da, soliq majburiyatining yuzaga kelishi, o'zgarishi va bekor qilinishi xususiyatlari yoritilgan.

Rossiya Federatsiyasi Konstitutsiyaviy sudi soliq majburiyatiga nafaqat soliqlarni, balki jarimalarni ham to'lash majburiyatini kiritgan (qarang: 05.11.1999-yil, 04.06.2001-yil, 06.12.2001-yillardagi qarorlar). Shu tariqa, "soliq majburiyati" va "soliq to'lash majburiyati" tushunchalari mohiyatan bir-biriga tenglashtirilgan.

Azriliyan A. N. tomonidan tahrirlangan "Katta buxgalteriya lug'ati"da soliq majburiyati iqtisodiy munosabat sifatida tavsiflanadi. Unga ko'ra, soliq to'lovchi soliqlarni hisoblash va to'lash uchun barcha zarur talablarni bajarishi lozim, davlat esa vakolatli organ sifatida undan ushbu majburiyatni bajarishni talab qilish huquqiga ega [3].

Tadbirkorlik atamalar lug'atida esa soliq majburiyati "soliq to'lovchining soliq to'lash majburiyati" deb tariflanadi [4].

Polishchuk I. S. esa boshqacha nuqtai nazarga ega bo'lib, u soliq majburiyatiga nafaqat soliqni to'lash, balki soliq organida ro'yxatdan o'tish, davlat organlari tomonidan ma'lumot olish va boshqa tashkiliy harakatlarni ham kiritadi [5].

Mayburov I. A. "soliq" va "soliq majburiyati" tushunchalarini quyidagicha aniqlaydi: "Soliqning majburiy elementlari – bu soliq qonunchiligi bilan tartibga solinadigan, soliqlarni hisoblash va to'lash tartibini belgilaydigan, ochiq ifodalanmagan taqdirda soliq majburiyati deb tan olinmaydigan majmua" [6]. U, shuningdek, soliq majburiyatlarining ikki tomonlama xususiyatini ham ta'kidlaydi: "Soliq majburiyati – bu soliq to'lovchi tomonidan ish haqidan soliqni to'g'ri hisoblash, to'liq va o'z vaqtida to'lash uchun barcha zarur choralarni ko'rishni talab etuvchi soliq-huquqiy munosabat bo'lib, davlat ushbu majburiyatni bajarishni so'rash huquqiga ega" [7]. Ushbu mavzuning dolzarbligi va yetarlicha o'rganilmaganligi sababli, u yosh olimlar va amaliyotchilarda katta qiziqish uyg'otmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur ilmiy maqolada tadqiqot maqsadi – "Yangi O'zbekiston"da soliq tizimi modernizatsiyasi istiqbollari hamda "O'zbekiston–2030" strategiyasining soliq masalalariga oid vazifalari doirasida soliq to'lovchilarning majburiyatlarini bajarilishini ta'minlashning konseptual asoslari va shartlarini takomillashtirishga oid xulosalarni ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot obyekti sifatida – O'zbekiston Respublikasining soliq amaliyoti maydoni tanlangan.

Tadqiqot predmeti – “Yangi O'zbekiston”da soliq tizimini modernizatsiya qilish istiqbollari doirasida soliq to'lovchilarning majburiyatlarini bajarilishini ta'minlash bilan bog'liq konseptual asoslar va shartlardir.

Ilmiy maqolada tadqiq usullari - Tadqiqotda tizimli yondashuv, tasniflash, mantiqiy usul, tizimli tahlil, ilmiy abstraksiyalash va umumlashirish usullaridan foydalaniladi. Xususan, tarkibiy va tizimli tahlil uslublari yordamida soliqqa tortish amaliyotining asosiy ko'rsatkichlari tasniflanadi. Boshqa omillarni abstraksiyalash orqali soliq to'lovchilar majburiyatlarining bajarilishini ta'minlashga doir konseptual asoslar va shartlar masalalari chuqur o'rganiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Birinchi umumiy soliq nazariyalari soliqqa tortishning qaytariladigan xususiyati va ko'rsatilayotgan davlat xizmatlarining shartnomaviy xususiyatini tan olish uchun yagona uslubiy platforma bilan birlashtirilgan birja nazariyalari edi. Ushbu almashinuvning tabiati va davlat xizmatlarining narxini asoslashdan farqli o'laroq, quyidagilar mavjud: ekvivalent almashinuv nazariyasi (O'rta asrlar), soliqlarning atomistik nazariyasi (Monteskye Sh.), fiskal shartnoma nazariyasi (Gobbs T., Volter), zavq sifatida soliq nazariyasi (J.S. de Sismondi), sug'urta mukofoti sifatida soliq nazariyasi (Tier A., Mak-Kullox J.). Keyinchalik soliqlarning klassik nazariyasi (soliq betarafligi nazariyasi) vakillari - Petti V., Smit A., Rikardo D. - soliq solishning asosiy tamoyillarini ishlab chiqdilar: adolatlilik, aniqlik, tejamkorlik, qulaylik. O'rta asrlarning amaliy g'oyalariga asoslangan qurbonlik sifatidagi soliq nazariyasi Mill D.S., Eeburg K.T., Vitte S.Yu., Yanjul I.I. tomonidan rivojlantirildi. Neoklassik tendensiya doirasida bir nechta maktablar tomonidan parallel ravishda ishlab chiqilgan jamoaviy ehtiyojlarni qondirish nazariyasi bir qator ilmiy maktablar - nemis (Stein L.), italyan (Nitti F.), rus (Sokolov A.A.) izlanishlari orqali shakllandi. Keynschilik maktabi nazariy qarashlariga ko'ra, soliqlar iqtisodiyotning «o'rnatilgan stabilizatorlari» bo'lib, ular soliqlarni tartibga solish funksiyasini amalga oshirish uchun faol ishlatilishi kerak. Keynschilikka muqobil qarash sifatida paydo bo'lgan yangi liberal yo'nalish qarashlari - bu davlatni faol soliq siyosatidan (Xayek F.) rad etishni va yuqori soliq yuki bo'lgan faol soliq siyosatini (Erhard L.) va soliq siyosatida (Fridman M.) davlatning rolini kamaytirishni qo'llab-quvvatlovchi turli xil maktablar va nazariyalarni o'z ichiga oladi. 20-asrning oxiridan boshlab yangi liberal maktab amerikalik iqtisodchi Laffer A. tomonidan ishlab chiqilgan ta'minot iqtisodiyoti nazariyasini ilgari surmoqda. Soliq stavkasi hajmi va davlat byudjetiga soliqlarni yig'ish o'rtasidagi bog'liqlikni o'rgangan A. Laffer soliq stavkalarining oshishi har doim ham davlat soliq tushumlarining ko'payishiga olib kelmasligini isbotladi. U davlat byudjetiga bir xil miqdordagi daromad ham yuqori, ham past soliq stavkalari bo'yicha berilishi mumkinligini hisoblab chiqdi, ammo agar soliq stavkasi ma'lum bir obyektiv chegaradan oshsa, soliq tushumlari kamayishni boshlaydi. Laffer egri chizig'iga ko'ra, soliq stavkalarining pasayishi iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, bu byudjet daromadlarining vaqtincha pasayishini qoplashi mumkin; stavkalarning haddan tashqari oshishi iqtisodiyotni tushkunlikka soladi va keyinchalik soliq yig'iluvchanligining pasayishiga olib keladi. Hukumatning soliq tushumlari orqali byudjetning daromad qismini ko'paytirish istagi soliqlarning fiskal funksiyasini amalga oshirishdir. Ammo, xo'jalik yurituvchi subyekt uchun munosib turmush darajasi va iqtisodiy mustaqillikni ta'minlash ham tabiiydir. Soliq to'lovchidan ma'lum bir chegaradan katta miqdordagi daromadni olib qo'yish tadbirkorlik tashabbusi va ishlab chiqarishni kengaytirish uchun rag'batlantirishning yo'qolishiga olib keladi. Bu esa soliq to'lashdan bo'yin tovlash usullarini ishlab chiqish va moliyaviy resurslarni soya iqtisodiyotiga jamlashga intilish bilan shug'ullanuvchi soliq to'lovchilar guruhlarini shakllantirishga yordam beradi.

Hozirgi vaqtda samarali soliq stavkasining umumiy tan olingan muhim qiymati yo'q, ammo Laffer kontseptsiyasiga asoslanib, soliq to'lovchining foydasining 35-40% dan ortig'ini olib qo'yish kengaytirilgan takror ishlab chiqarishga investitsiyalarni foydasiz qiladi. Bu «soliq tuzog'i» deb tavsiflanadi. Biroq, Laffer nazariyasining keng tarqalganiga qaramay, bir qator nufuzli iqtisodchilar (masalan, Stiglitz J.) bu haqda juda tanqidiy gapirib, «Prezident R. Reygan davrida uning AQSH iqtisodiyotiga amaliy tatbiq etilishi katta byudjet taqchilligiga sabab bo'ldi» deb baholagan. Neoklassik sintez kontseptsiyasiga ko'ra (Samuelson P., Hicks J.), soliqlar talab va taklifning tuzilishini buzadi. Zamonaviy neo-institutsional nazariyalardan faqat jamoatchilik tanlovi nazariyasi soliqqa tortish masalalariga qaratilgan (Buchanan J., Arrow K.).

1990-yillarning oxiridagi ichki iqtisodiy siyosat ta'minot iqtisodiyoti nazariyasining retseptlariga amal qildi, soliq stavkalarini asta-sekin pasaytirdi va soliqlar va yig'imlar sonini kamaytirdi. Iqtisodiyotning bozorga asoslangan modeliga o'tish bilan soliqlar uni tartibga solishning eng muhim vositalaridan biriga aylandi. Bozorga yo'naltirilgan soliq mexanizmini ishlab chiqish va soliq munosabatlari tomonlarining huquq va majburiyatlarini aniq belgilab beradigan yangi soliq tizimini yaratish, majburiyatlarning bajarilishini ta'minlash yo'llarini belgilash va ularni bajarmaganlik uchun javobgarlik zarurdir.

Mualliflarning talqinlaridagi nomuvofiqliklarga qaramay, shubhasiz soliq majburiyatining bir qator xususiyatlari mavjud:

bu shoshilinch, chunki soliq to'lovchilar tomonidan soliq organlari tomonidan soliq to'lovlarini olishga qaratilgan o'zlariga yuklangan vazifalarni bajarish har doim qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda amalga oshiriladi;

to'lov muddati soliq to'lovchilar va soliq agentlari uchun har bir soliq bo'yicha majburiyatlar uchun alohida belgilanadi;

soliq organlari soliq to'lovlarini talab qilishga qaratilgan harakatlarni amalga oshirishi shart bo'lgan qonuniy belgilangan muddatlar mavjud;

haddan tashqari olingan soliq to'lovlari miqdorini qaytarish va qoplash, jarimalar va jarimalarni to'lash majburiyatlari ham qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda bajarilishi shart.

Fuqarolik javobgarligidan farqli o'laroq, har qanday soliq majburiyati pul xususiyatiga ega. Soliq majburiyatini amalga oshirishning maqsadi - soliq kreditori sifatida ishlaydigan davlatdan soliq to'lovini olishdir. Shu bilan birga, soliq majburiyati doirasida ko'pincha mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan huquq va majburiyatlar amalga oshiriladi (masalan, soliq tekshiruvlari uchun hujjatlar va tushuntirishlar), ammo bu soliq majburiyati yuzasidan maqsadga erishish uchun zarurdir. Agar soliq majburiyati asosan ixtiyoriy ravishda bajarilsa, u holda soliq majburiyati har doim davlat majburlash choralari bilan ta'minlanadi. Bunday choralarga quyidagilar kiradi: soliqlar, jarimalar, qonunda belgilangan muddatda to'lanmagan jarimalarni yig'ish orqali davlatning buzilgan huquqlarini tiklashga qaratilgan himoya choralari; ortiqcha olingan soliqlarni qaytarish muddatlarini buzganlik uchun foizlarni yig'ish; soliq organlarining ortiqcha olingan soliqlarni qoplash majburiyati. Majburiy choralar sifatida – O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksida guruhlangan soliqlar va yig'imga to'g'risidagi qonun hujjatlarida belgilangan javobgarlik choralari maydonga chiqadi.

Soliq majburiyatlari moliyaviy huquqiy munosabatlarning turlaridan biri bo'lganligi sababli, u quyidagi xususiyatlarga ega:

bu davlatning moliyaviy faoliyatining maxsus sohasida paydo bo'ladi;

bu ommaviy huquqiy munosabatlar;

faqat huquqiy shaklda mavjud;

bu iqtisodiy munosabatlardir.

Shuni ta'kidlash kerakki, ichki soliq qonunchiligida soliq majburiyatining paydo bo'lishi va bekor qilinishi uchun aniq mezonlar mavjud emas. Bu esa ularning buxgalteriya hisobi (moliyaviy) va soliq hisobini, soliq nazoratini, shu jumladan korporativ nazoratni to'g'ri va oqilona tashkil etish uchun nomaqbul ko'rinadi.

Soliq majburiyati va soliq burchi o'rtasidagi bog'liqlikni chuqurroq ochib berish, ularni aniq ta'riflash va amaliyotda samarali qo'llash uchun huquqiy asoslarni takomillashtirish muhim hisoblanadi.

1-jadval. «Soliq majburiyati» va «soliq burchi» ta'riflari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni qiyosiy tahlil qilish [12]

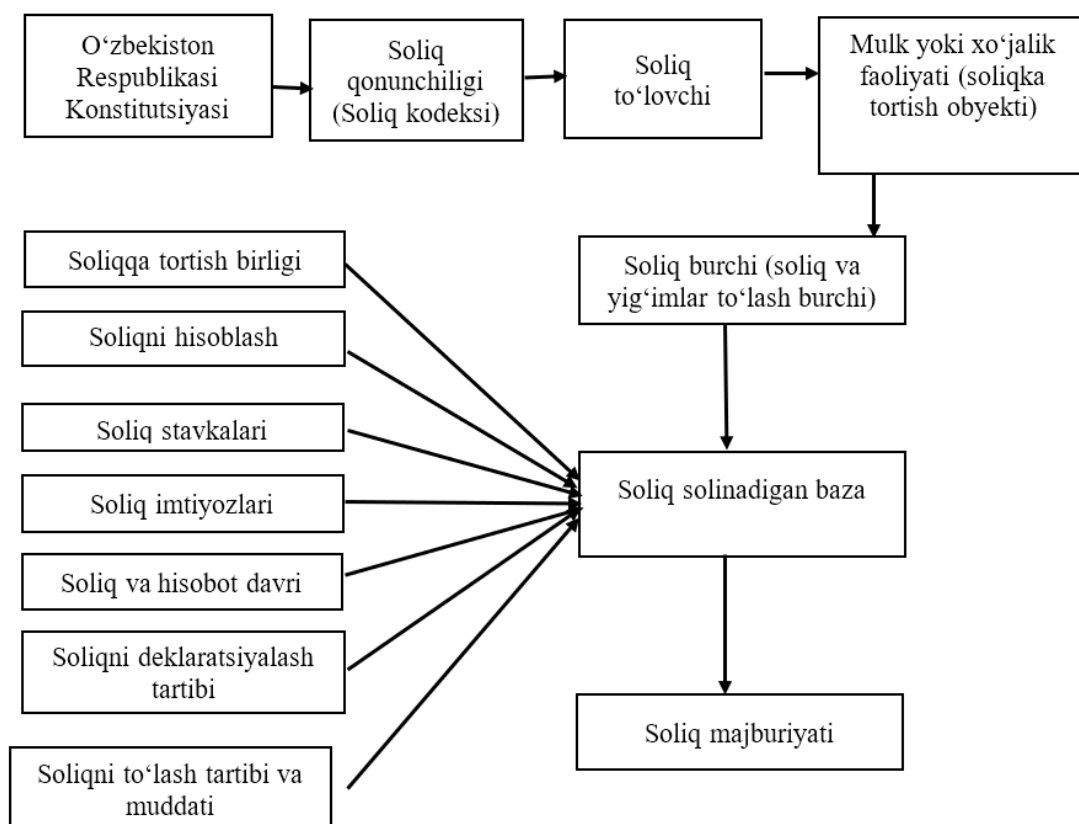
Mezon	Soliq majburiyati	Soliq burchi
Fuqarolik huquqidagi talqin	Huquqiy munosabat	Zarur axloq o'lchovi
Me'yoriy talqin	Mavjud emas	Mavjud emas
Amal qilish formati	Qonun bilan belgilanmagan	Soliq qonunchiligida belgilangan asoslar mavjud bo'lsa, u paydo bo'ladi, o'zgaradi va to'xtaydi
Yuzaga kelish shartlari	Elementlarning mavjudligi: soliq to'lovchi, soliq solish obyekti, soliq bazasi, soliq davri, soliq stavkasi, soliqni hisoblash tartibi, soliq imtiyozlari, soliq to'lash tartibi va muddati	- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining normasi, - O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining talablari, - Soliq to'lovchiga nisbatan qonuniy ahamiyatga ega bo'lgan faktlarning paydo bo'lishi yoki uning faoliyati bilan bog'liq holatlar
Yuzaga kelish jabhasi (holati)	Soliq solinadigan obyektning mavjudligi va soliq bazasi hisoblanadigan muddat sifatida soliq davrining tugashi	Soliqni haqiqiy to'lash uchun qonun chiqaruvchi tomonidan belgilangan "ekstremal" sananing boshlanishi
Tomonlarning o'zaro hamkorligi	Huquqiy munosabatlar sifatida bu ikki yoki undan ortiq subyektlar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro ta'sirning bir shakli (soliq ma'muriyatlari bilan to'lov, qaytarish, qoplash, nazorat qilish masalalari bo'yicha o'zaro ta'sir zarurati tufayli, uchinchi shaxslar – soliq agentlari, banklar va boshqalar ijro uchun jalb qilinadi)	Burchning bir tomonlama tabiati (soliq to'lovchi soliqni to'lashi shart, ammo davlat unga o'z harakatlari uchun ekvivalent bermaydi – bepul soliq to'lovlari prinsipi)

Baholash	Pul shaklida	Pulsiz shaklida
Ijro etish	Qonuniy belgilangan muddatlarga rioya qilish davlat ijro choralari bilan qo'llab-quvvatlanadi	Noma'lum, shaxs soliq to'lovchi maqomiga ega bo'lgan paytdan boshlab

Yuqoridagi tahlil soliq burchi — soliq majburiyatining mohiyati, uning o'ziga xos natijasi degan xulosaga kelishimizga imkon beradi.

Soliq majburiyatini o'rganishga nazariy va empirik yondashuvlar unga quyidagi muallif ta'rifini berishga imkon yaratadi: soliq majburiyati — davlat va soliq to'lovchilar o'rtasidagi moliyaviy munosabatlarning ma'lum bir sohasidagi tizimli hodisa bo'lib, u ko'p yo'nalishli (soliq majburiyatlari soliq to'lovchilar yoki soliq agentlari va soliq organlari o'rtasidagi munosabatlarga vositachilik qiladi) va davlat hamda soliq to'lovchi manfaatlarining murosaga keltirish tabiatiga ega; u har doim davlat majburlash choralari bilan ta'minlangan. Har qanday korxona o'zining byudjet oldidagi soliq majburiyatlarini maksimal darajada qisqartirish uchun qonunda belgilangan tartibda biznesni yuritish va xo'jalik operatsiyalarini hisobga olishning samarali usullari va yo'llaridan foydalanish huquqiga egadir (1-rasm).

1.6-rasm. Soliq majburiyatining shakllanish modeli [13]

1-rasmning shu jihati e'tiborliki, amaldagi qonunchilik doirasida korxonaning soliq burchi mavjudligi obyektiv tarzda amal qilsa-da, u hali soliq majburiyatining ko'lami va uning ijro etilishi uchun imkoniyatlarni baholash imkonini bermaydi. Shunga o'xshash yondashuvni soliq majburiyatlarini aniqlashning jahon amaliyotini tahlil qilishda ham kuzatish mumkin [14].

Soliq majburiyatlari ehtimollik–vaqt mezoniga ko'ra quyidagicha tasniflanishi mumkin (tekshiruvning o'sish darajasiga qarab tartibga solinadi):

Bashorat qilingan – bilvosita taxminlar asosida hisoblangan ehtimollik;

Potensial – yaqin kelajakda kutilayotgan, boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar bilan o'xshashlik bo'yicha hisoblangan;

Rejalashtirilgan – moliyaviy reja, soliq byudjeti yoki boshqa shunga o'xshash hujjatlarda ko'rsatilgan;

Haqiqiy–haqiqiy – faqat hisobot (soliq) davri tugagandan so'ng ma'lum bo'lib, ularning yakuniy qiymati korporativ soliq nazorati muolajalaridan keyin tuzatiladi.

Shunday qilib, xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan soliq majburiyatlarining bajarilishini monitoring qilish doirasida aniqlash va bashorat qilish zarur deb hisoblanadi:

soliq to'lovchining soliq to'lash majburiyatining sabablarini;
 soliq majburiyatining elementlarini, ular izchil qo'llanilganda uning miqdori va ishlash shartlarini belgilaydi;
 soliq majburiyatlarini bajarish bo'yicha haqiqiy harakatlarni;
 amalga oshirilgan chora-tadbirlarni baholash va olingan natijalarni tahlil qilishni.

Faqatgina ushbu holatlarning umumiyliги ma'lum bir soliqni yig'ishda aniqlik prinsipini ta'minlaydi, chunki soliq to'lovchi tomonidan soliq majburiyatining bajarilishi bir vaqtning o'zida quyidagi shartlar bajarilgan taqdirda mumkin bo'ladi:

soliq majburiyatining yuzaga kelishini aniqlaydigan barcha zarur elementlar mavjud bo'lishi;

daromad solig'ini to'lashda eng aniq ifodalangan soliq majburiyatining paydo bo'lishi uchun iqtisodiy asoslarning mavjudligi (qo'shilgan qiymat solig'i, foyda solig'i, xorijiy mamlakatlarda korporativ va daromad solig'i).

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotlar va tahlillar shuni ko'rsatadiki, Yangi O'zbekistonda soliq tizimi modernizatsiyasi istiqbollari hamda "O'zbekiston–2030" strategiyasining soliq masalalariga oid vazifalarida soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini ta'minlashning konseptual asoslari va shartlarini yanada takomillashtirish uchun quyidagi tezkor tadbirlarni amalga oshirish lozim:

O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasiga muvofiq ishlab chiqilgan va 2020-yildan kuchga kirgan yangi tahrirdagi Soliq kodeksi soliq qonunchiligini qo'llashni maksimal darajada soddalashtirish, qarama-qarshiliklar va tushunmovchiliklarni bartaraf etish, halol soliq to'lovchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni kuchaytirishni ko'zda tutadi. Shuningdek, soliq nazorati shakllari va mexanizmlarini takomillashtirish, jumladan, soliq solish obyektlari va soliq to'lovchilarni to'liq qamrab olish hamda hisobga olishni ta'minlaydigan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Soliqlarni to'lamaslik, soliq to'lashdan bo'yin tovlash, soliq to'lovchi sifatida ro'yxatdan o'tmaslik va boshqa shu kabi soliq huquqbuzarliklari hamda soliqqa oid jinoyatlar — soliqlarning huquqiy munosabatlar bilan chambarchas bog'liq holda bo'lishini anglatadi.

Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishi darajasi — nafaqat davlat, iqtisodiyot tarmog'i yoki alohida hudud miqyosidagi fiskal barqarorlikka erishishning barcha shakllarida, balki soliq to'lovchilar majburiyatlarini bajarilishini ta'minlashning konseptual asoslari va shartlarini chuqur o'rganishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, Yangi O'zbekiston davrida soliq tizimi modernizatsiyasi istiqbollari va "O'zbekiston–2030" strategiyasining soliq masalalariga oid vazifalarida soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini ta'minlash — davlatning fiskal imkoniyatlarining ortib borishini, shuningdek, soliq to'lovchilarning manfaatdorligi orqali ularning iqtisodiy o'sishga faol hissa qo'shishini kafolatlaydi. O'rganilgan strategiyaga muvofiq quyidagi yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi: davlat moliyaviy barqarorligini ta'minlash, iqtisodiyotda soliq yukini kamaytirish, soliq to'lovchilarning faoliyatida "soliq to'lashning ixtiyoriyligi" tamoyilini ustuvorlashtirish, soliq to'lovchilar majburiyatlarini to'liq bajarilishini ta'minlash, O'zbekistonda samarali soliq siyosatini shakllantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Vinnitskiy D.V. Finansovoye pravo Rossiyskoy Federatsii: uchebnik / pod red. M.V. Karasevoy. — 5-izd. — M.: Yurist, 2021. — 592 s.
2. Yuridik so'zlashuv lug'ati [Elektron resurs]. — Rejim dostupa: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/16303> (murojaat sanasi: 2024-10-23).
3. Buxgalteriya bo'yicha katta lug'at / pod red. A.N. Azriliyana. — M.: Institut novoy ekonomiki, 1999.
4. Biznes atamaları lug'ati Akademik.ru [Elektron resurs]. — Rejim dostupa: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/business/8906> (murojaat sanasi: 2024-12-23).
5. Polishchuk I.S. Ponyatiye i priznaki nalogovogo obyazatel'stva [Elektron resurs]. — Rejim dostupa: http://juristmoscow.ru/nalogovye-spory/stat_nal-sp/1540/ (murojaat sanasi: 2024-12-27).
6. Mayburov I.A., Sokolovskaya A.M. Teoriya nalogoblozheniya. Prodvintuy kurs: uchebnik dlya magistrantov — 3-izd. — M.: YUNITI-DANA, 2023. — S.118.
7. O'sha manba, 121-bet.
8. Juk A.A. Asimmetrichnost institutsional'noy motivatsii ekonomicheskikh sub'yektov // Ekonomika i upravleniye: nauchno-prakticheskiy zhurnal. — 2010. — №6. — S.36.
9. Stiglits J. Revushchiye devyanostiye. Semena razvana / J. Stiglits. — M.: Sovremennaya ekonomika i pravo, 2005. — S.79.
10. Polishchuk I.S. Nalogovoye obyazatel'stvo v Rossiyskoy Federatsii: avtoreferat dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.14 / Polishchuk Irina Sergeyevna. — Omsk, 2008. — S.21.

11. Polishchuk I.S. Ponyatiye i priznaki nalogovogo obyazatel'stva [Elektron resurs]. – Rejim dostupa: http://juristmoscow.ru/nalogovye-spory/stat_nal-sp/1540/ (murojaat sanasi: 2024-12-27).
12. Labyntsev N.T., Kuznetsova L.N., Porollo E.V., Tsepilova E.S. Uchetnyye i nalogovyye instrumenty sovershenstvovaniya dogovornykh obyazatel'stv organizatsii: monografiya / pod red. N.T. Labyntseva. – Rostov-na-Donu: RGEU (RINX), 2011. – S.42. (asosida muallif ishlanmasi)
13. Vasilenko A.A., Kislava I.A., Nesterenko N.A., Tsepilova E.S. Nalogovyy uchët i audit: sostoyaniye i razvitiye: monografiya / pod red. N.T. Labyntseva. – Rostov-na-Donu: RGEU (RINX), 2010. – 263 s. (asosida muallif ishlanmasi)
14. Ekonomika nalogovoy politiki / Per. s angl. – 5-izd. / pod red. M.P. Devere. – M.: Informatsionno-izdatelskiy dom «Filin'», 2021. – S.21.
15. Djamalov Kh.N. Three-Dimensional System for Estimating Efficiency and Agreement of Entrepreneurial Activity Priorities // Novateur Publications JournalNX – A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, ISSN No: 2581-4230, Volume 7, Issue 6, June 2021, p. 365–370.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
